

Г.А. Дегтярьова, канд. пед. наук,
доцент кафедри методики суспільно-
гуманітарної освіти Харківської академії
неперервної освіти

ФОРМУВАННЯ ІКТ-КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ У СИСТЕМІ НЕПЕРЕВНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті охарактеризовано етапи набуття й рівні сформованості ІКТ-компетентності, визначено шляхи її формування у вчителів-філологів у системі неперервної освіти, подано зразки підтвердження сформованості цієї компетентності.

Ключові слова: загальні компетентності учителів-філологів, ІКТ-компетентність, базові ІКТ-компетенції, складові ІКТ-компетентності, етапи опанування ІКТ-компетенціями, рівні володіння ІКТ-компетенціями.

Аннотация. В статье охарактеризовано этапы приобретения и уровни сформированности ИКТ-компетентности, определено пути формирования у учителей-филологов в системе непрерывного образования, даны образцы подтверждения сформированности этой компетентности.

Ключевые слова: общие компетентности учителей-филологов, ИКТ-компетентность, базовые ИКТ-компетенции, составляющие ИКТ-компетентности, этапы овладения ИКТ-компетенциями, уровни владения ИКТ-компетенциями.

Annotation. In the article the stages of acquisition and the levels of formation of ICT-competence were described, the path formation among teachers in continuing education was defined, the confirmation samples of formation of the competence was received.

Key words: general competencies teachers Teachers, ICT competency, basic ICT competence sostalyayuschie ICT competencies, stages of mastering ICT competences, levels of ownership of ICT competencies.

Актуальність. У «Національній доктрині розвитку освіти» зазначено, що «підготовка педагогічних і науково-педагогічних працівників, їх професійне самовдосконалення – важлива умова модернізації освіти» [2]. Тому основним напрямом удосконалення рівня професійної компетентності вчителя є професійне самовдосконалення шляхом цілеспрямованої самоосвітньої діяльності, а одним із завдань післядипломної освіти педагогів є оновлення форм роботи в курсовий і міжкурсний період щодо вдосконалення рівня професійної компетентності педагога. Одна зі складових змісту безперервної освіти - підвищення рівня розвитку всіх видів компетентностей педагога.

Хочемо наголосити, що модернізація освіти неможлива без широкого використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у всіх сферах освітнього процесу і, у першу чергу, в навчанні, а з розвитком і поширенням цих технологій виникла проблема формування здатності вчителя застосувати їх у педагогічній практиці. І як наслідок, головним завданням неперервної освіти є підвищення рівня знань педагогічного працівника у сфері інформаційно-комунікаційних технологій до рівня базової ІКТ-компетенції – інваріанта знань, умінь і досвіду застосування ІКТ для вирішення прикладних завдань.

Отже, *метою* цієї статті є характеристика етапів набуття й рівнів сформованості ІКТ-компетентності, визначення шляхів формування вчителів-філологів у системі неперервної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Психолого-педагогічні дослідження щодо компетентнісного підходу до підготовки вчителя до діяльності в умовах сучасної інформатизованої школи висвітлені в роботах Н. Баловсяк, О. Боровкова, Л. Бочарової, Т. Гудкової, Ю. Дорошенка, О. Іванової, М. Лапчика, С. Литвинової, О. Овчарук, С. Ракова, Н. Сороко, О. Співаковського та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вироблення ключових компетентностей у процесі застосування інформаційно-комунікаційних технологій передбачає формування у вчителя здатності орієнтуватися в інформаційному просторі, навчити його отримувати необхідну інформацію й оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства.

Інформаційну компетентність ми розуміємо як здатність особистості орієнтуватися в потоці інформації, уміння працювати з різними видами інформації, знаходити й відбирати необхідний матеріал, класифікувати його, узагальнювати, критично до нього ставитися, на основі здобутих знань вирішувати будь-яку інформаційну проблему, пов'язану з професійною діяльністю. Вона є основним компонентом інформаційної культури, що, у

свою чергу, є частиною загальної культури особистості й використовується як одна з цілей професійного навчання вчителів. ІКТ-компетентність не зводиться до розрізнених знань і навичок роботи на комп'ютері. Вона є інтегральною характеристикою особистості, здатністю до засвоєння відповідних знань і розв'язання завдань у навчальній та професійній діяльності за допомогою комп'ютера.

Педагог, який не має базової ІКТ-компетенції, потребує для своєї роботи постійної підтримки більш досвідченого користувача, що істотно обмежує можливості освітнього процесу, тому в системі безперервної освіти ми маємо поступово формувати ІКТ-компетентність, ураховуючи етапи її набуття (рис. 1) та рівні сформованості [1].

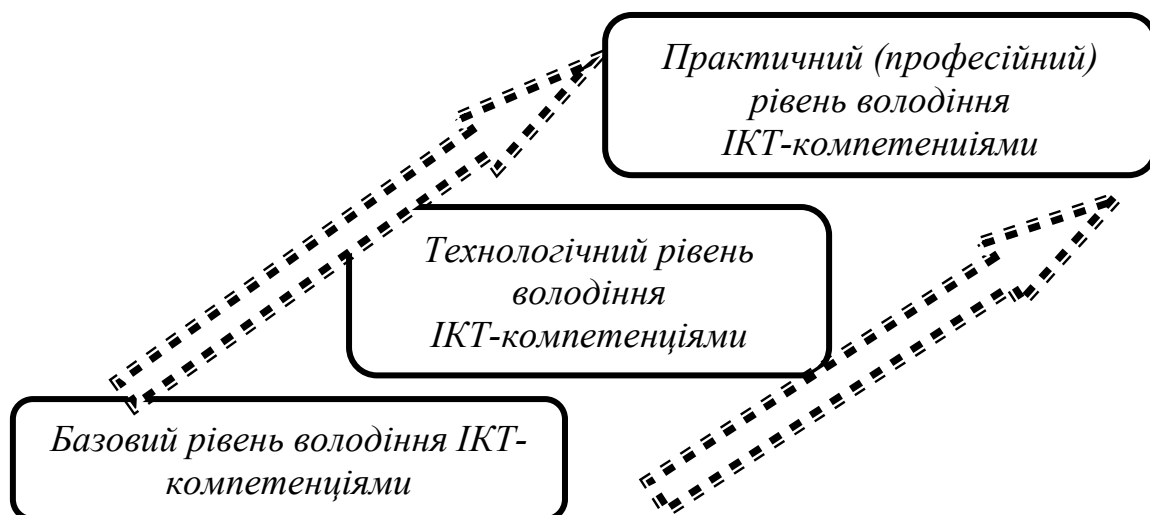

Рис. 1 Етапи оволодіння ІКТ-компетенціями

Охарактеризуємо *рівні володіння ІКТ-компетенціями*:

- *базовий рівень* – інваріант знань, умінь і досвіду, необхідний учителеві-предметнику для вирішення освітніх завдань засобами інформаційних технологій загального призначення;
- *предметно-орієнтований* – освоєння ІКТ і формування готовності до впровадження в освітню діяльність спеціалізованих технологій і ресурсів,

розроблених відповідно до вимог, змісту й методики того чи іншого навчального предмета;

➤ *педагогічний* (психолого-педагогічний, методичний, творчий) рівень – розробка власних електронних засобів навчального призначення, використання засобів ІКТ для вирішення професійних і особистих завдань.

Під *базовими ІКТ-компетенціями* ми розуміємо:

- наявність загальних уявлень у сфері ІКТ;
- наявність уявлень про електронний освітній ресурс;
- володіння інтерфейсом операційної системи;
- наявність загальних уявлень у сфері мультимедіа;
- володіння технікою підготовки графічних ілюстрацій на основі растрової графіки;
- володіння навичками користувача офісних технологій у контексті підготовки дидактичних засобів з предметної галузі та робочих документів;
- володіння базовими Інтернет-сервісами і технологіями;
- володіння основами технології побудови web-сайтів.

Отже, ІКТ-компетентність є складовою професійних компетенцій, якими має володіти вчитель-предметник на сучасному етапі модернізації освіти, і включає у себе [1]:

- здатність учителя вирішувати професійні завдання з використанням сучасних засобів і методів інформатики та інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ);
- сталу, особистісну якість, характеристику вчителя, що відбиває реально досягнутий ним рівень підготовки в галузі використання засобів ІКТ у професійній діяльності;
- особливий тип організації предметно-спеціальних знань, що дозволяють учителеві правильно оцінювати ситуацію і приймати ефективні рішення в професійно-педагогічній діяльності, використовуючи ІКТ.

Тому завдання будь-якого вчителя – підвищити свій рівень комп'ютерної грамотності, прагнути всіляко розширити можливості в

навчанні предмета за рахунок використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Загальновизнано, що застосування інформаційно-комунікаційних технологій у сучасному освітньому процесі – цілком закономірне явище. Сьогодні вчитель реально працює в ІКТ-насиченому освітньому середовищі, а це, у свою чергу, не може не впливати на структуру уроку й методику викладання шкільних предметів. Крім того, ефективність використання ІКТ у навчанні залежить від чіткого уявлення про місце, яке вони повинні посісти в складному комплексі взаємозв'язків, що виникають у системі взаємодії «учитель-учень». Учитель-предметник має розуміти, що діапазон використання комп'ютера в навчально-виховному процесі достатньо великий. Комп'ютер може бути як об'єктом вивчення, так і засобом навчання, тобто можливі два напрями інформатизації навчання [3]:

- ✓ вивчення інформатики;
- ✓ використання комп'ютера у ході вивчення різних предметів.

При цьому комп'ютер виступає потужним засобом підвищення ефективності навчання. Ще ніколи педагоги не отримували такого потужного засобу навчання.

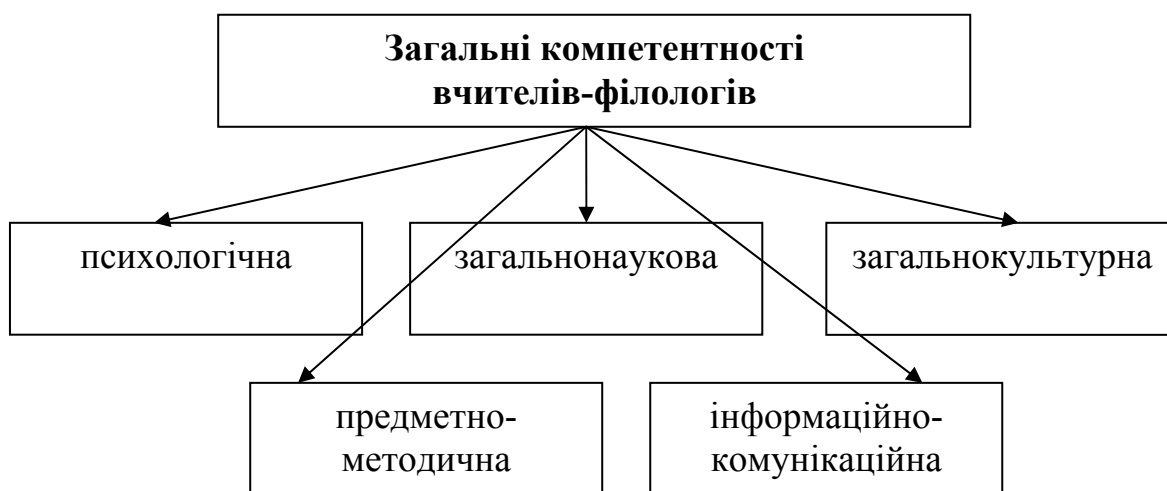

Рис. 2 Загальні компетентності вчителів-філологів

Досвід свідчить, що використання ІКТ на уроках дозволяє інтенсифікувати діяльність учителя й школяра; підвищити якість навчання

предмета; втілити в життя цілу низку дидактичних принципів: індивідуалізації, диференціації, науковості, наочності тощо.

Проте ми повинні пам'ятати, що ІКТ-компетентність входить до складу загальних компетентностей учителів-філологів (рис. 2).

Зосередимо нашу увагу на інформаційно-комунікаційній компетентності, що включає в себе здатність учителя орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію й оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного високотехнологічного суспільства.

Інформаційно-комунікаційна компетентність поділяється на три основні складові, що відповідають окремим видам діяльності вчителів-філологів (рис. 3).

Рис. 3 Інформаційно-комунікаційна компетентність

Загальна компетентність – це здатність учителя використовувати інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) у викладанні навчального предмета й створювати для забезпечення навчально-виховного процесу:

- ✓ таблиці;
- ✓ малюнки;
- ✓ діаграми;
- ✓ презентації;
- ✓ тестові завдання;
- ✓ текстові документи.

Творчий учитель перебуває у постійному пошуку, щоб не відставати від

вимог сьогодення, щоб зацікавити учнів предметом, створити позитивну мотивацію до навчання. Для цього йому необхідно відшукати потрібну додаткову інформацію, якої немає в підручниках. А це вимагає від педагога також умінь використовувати безмежні можливості інформаційних технологій, а саме працювати:

- ✓ з електронними базами даних;
- ✓ в локальній мережі;
- ✓ з Інтернет-технологіями;
- ✓ з інтерактивною дошкою тощо.

Крім того, необхідно в ході формування ІКТ-компетентності ознайомити педагогів із комп'ютерно орієнтованими методичними системами, на основі яких він зможе спроектувати урок, що буде високоефективним і результативним.

Маючи сформовану ІКТ-компетентність і професійний досвід, учитель набуває можливості розробляти власні електронні продукти, адже саме вони відображають бачення вчителя щодо викладання предмета з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема української мови та літератури.

Діагностична компетентність допомагає вчителям аналізувати досягнення учнів у процесі навчання, особливо, враховуючи те, що за останні роки змінився вектор навчального процесу, зокрема, відбулося насичення тестовими завданнями. Враховуючи те, що випускники загальноосвітніх навчальних закладів проходять незалежне оцінювання, що змінюється і сама система проведення оцінювання знань і вмінь учнів, а також ставлення до цього процесу, учителі повинні мати здатність здійснювати:

- ✓ моніторинг результатів навчальної діяльності;
- ✓ проміжне діагностування;
- ✓ електронне тестування;
- ✓ прогнозування тощо.

Така система відслідковування успішності навчання буде

взаємовигідною як для вчителя, так і для учня.

Саме ІКТ-компетентність надає можливість учителю-предметнику, скориставшись готовою тестовою оболонкою, самостійно створювати електронні тести й заощаджувати час для перевірки навчальних досягнень школярів.

Хочемо наголосити на тому, що неможливо уявити діяльність учителів-філологів без:

- ✓ електронних енциклопедій;
- ✓ демонстраційних програм;
- ✓ готових навчальних програмних педагогічних засобів;
- ✓ електронних підручників.

Такий набір електронних розробок із кожним роком збільшується, урізноманітнюється. Учитель повинен гармонійно поєднувати готові електронні продукти з традиційними методами, формами роботи у своїй професійній діяльності.

Ми чудово розуміємо, що для вчителів української мови й літератури є важливим формування інформаційно-комунікаційної компетентності щодо застосування ІКТ для досягнення навчальних цілей.

Формуються інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів української мови та літератури за умови:

- ✓ створення тренінгової системи навчання;
- ✓ забезпечення неперервної освіти впродовж усього життя;
- ✓ системного використання набутих навичок у педагогічній практиці;
- ✓ постійного підвищення рівня сформованості інформаційно-комунікаційної культури шляхом переходу від базового рівня володіння ІКТ-компетенціями до професійного рівня.

Ураховуючи вищесказане й розуміючи необхідність формування ІКТ-компетентності у вчителів-предметників, у нашому інституті ще у 2006/2007 н.р. було створено й упроваджено в навчальний процес тематичні курси для вчителів української мови та літератури «Гуманізація навчально-виховного

процесу в основній школі засобами інформаційно-комунікаційних технологій», а з 2008/2009 н.р. – спецкурс «Використання комп'ютерно орієнтованих систем на уроках української мови та літератури». Саме проведення таких форм підвищення педагогічної кваліфікації дозволяє нам досягти необхідного рівня ІКТ-компетентності вчителів української мови та літератури шляхом формування або вирівнювання мінімальних інваріантних навичок його інформаційної діяльності, а саме в учителів виробляються вміння щодо застосування комп'ютера й периферійних пристроїв, прикладного обладнання, графічного інтерфейсу, комунікаційних засобів (електронної пошти, Інтернету) на рівні користувача; вони стають обізнаними з питання правових та етичних норм роботи з інформацією, санітарних норм і правил роботи з комп'ютером; набувають уявлень про інформаційні та освітні ресурси (електронні педагогічні періодичні видання, підручники, освітні портали тощо) й уміють ними скористатися; виробляють навички роботи з презентаційним обладнанням і засобами, а також отримують необхідну інформацію щодо особливостей організації уроків з використанням ІКТ.

Розвиваючи інформаційно-комунікаційну компетентність, учитель може застосувати набуті знання з ІКТ у навчально-виховному процесі, спрямувати їх на розвиток особистості учня. Так у подальшій роботі вчителі самостійно створюють мультимедійні презентаційні матеріали у програмі PowerPoint за допомогою майстра презентацій для комп'ютерної підтримки уроків, подання навчального матеріалу на уроках української мови та літератури у процесі вивчення біографії письменника, аналізу художнього твору, вивчення мовної теми, узагальнення тощо. Завдяки настільній видавничій системі Microsoft Publisher учителі можуть створювати ефектні бюлетені, стіннівки, у яких розміщують інформацію про письменника, художній твір, його героїв, мовну тему, що вивчається, брошури, у яких висвітлюється власний досвід роботи тощо. Знаючи можливості Adobe Photoshop, Paint, учителі пропонують учням такі завдання, що сприятимуть розвиткові

творчих здібностей школярів, оскільки в цих програмах учні можуть створювати ілюстрації до художніх творів, кольором передати настрій після прочитання поезії, працювати з різноманітними зображеннями, коригувати їх тощо. Skorиставшись готовими оболонками й спираючись на знання дидактичних вимог до розробки завдань у тестовій формі, також самостійно створюють електронні тести.

Підтверджуючи сформованість ІКТ-компетентності, беруть участь у ярмарці педагогічних ідей і пропонують власні розробки на основі застосування інформаційних технологій. Так, у 2009/2010 н.р. серед робіт було представлено низку якісних наробок, серед яких:

✓ комплекс навчально-контролюючих програм з української мови для учнів 5 класів загальноосвітніх шкіл «Мовні тренажери» (рис. 4-5), створений у співпраці учителем української мови та літератури Руденко Т.М. та учителем інформатики Белянкіною Т.І. КЗ «Чкалівська загальноосвітня школа І-ІІІ ст.» Чкалівської селищної ради Чугуївського району Харківської області, що сприяють розвитку інтересів учнів до вивчення предмету, підвищують ефективність їх самостійної роботи та впливають на якість формування практичних умінь і навичок, формують комунікативну компетенцію, уміння знаходити й виправляти помилки, посиляючись на правила;

Рис. 4

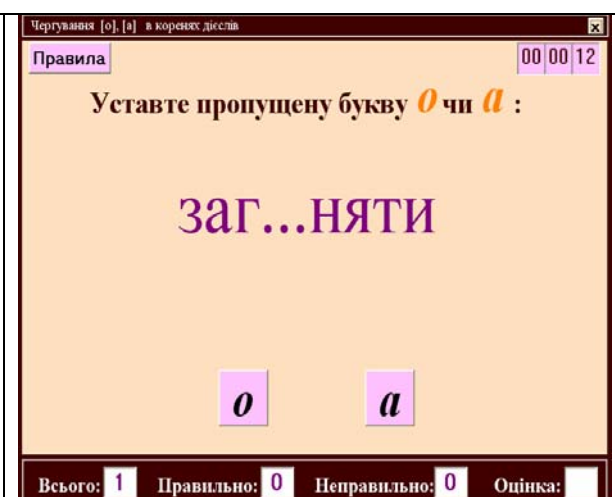
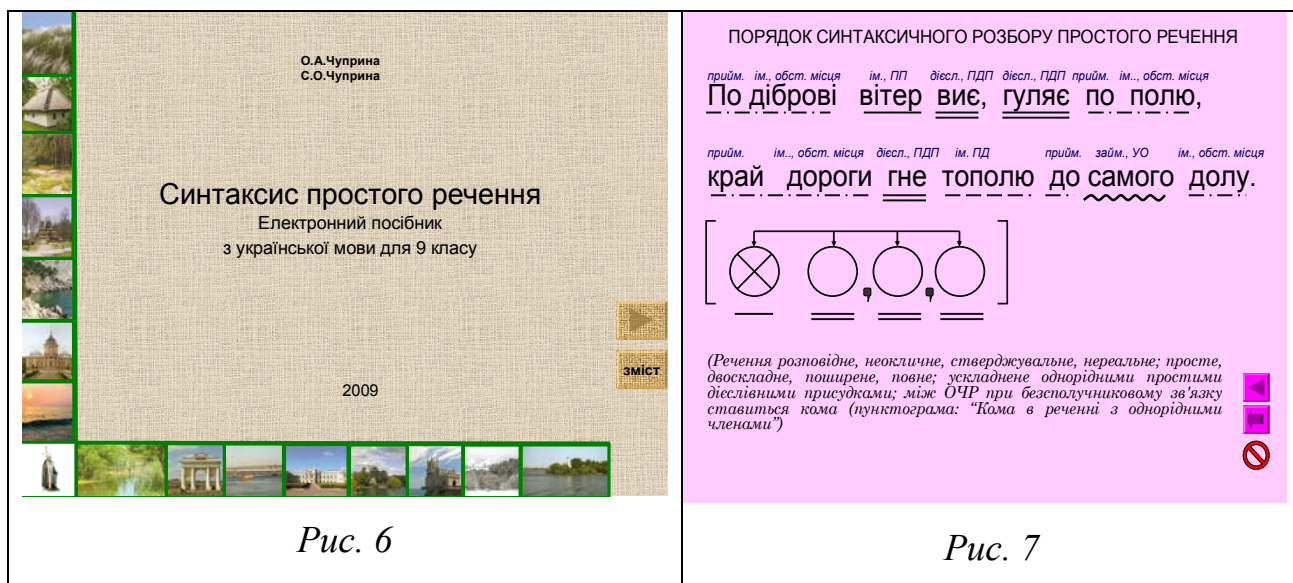

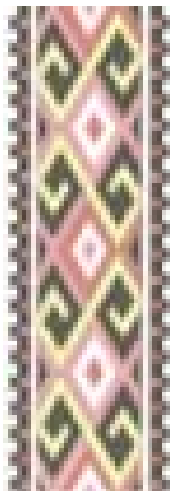
Рис. 5

✓ електронний посібник з української мови для 9 класу «Синтаксис

простого речення» (рис. 6-7), створений учителями української мови та літератури ЗОШ I-III ст. с. Стара Гнилиця Чугуївської районної ради Харківської області Чуприною О.А. та Малинівської гімназії Чугуївської районної ради Харківської області Чуприною С.О., у якому висвітлені основні питання теорії синтаксису, викладені у вигляді опорних таблиць та схем, наведено приклади, дібрані авторами, що сприяють усвідомленню й запам'ятовуванню матеріалу;

✓ електронний методичний посібник для вчителів української літератури «Комп'ютерні презентації на уроках української літератури в профільних класах» (рис. 8-9), що є комп'ютерною підтримкою уроків літератури, створений учителем української мови та літератури ЗОШ I-III ст. с. Есхар Чугуївської районної ради Харківської області Малій В.І. та її учнями;

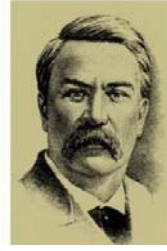
КОМП'ЮТЕРНІ ПРЕЗЕНТАЦІЇ
НА УРОКАХ
УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ
В ПРОФІЛЬНИХ КЛАСАХ

МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
ДЛЯ ВЧИТЕЛІВ
УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Автор Малій Валентина Іванівна

Рис. 8

ЖИТТЯ І
ТВОРЧІСТЬ
І. КАРПЕНКА -
КАРОГО

«ВЕЛИКИЙ ОБСЕРВАТОР
ЛЮДСЬКОГО ЖИТТЯ»
(І.Я. ФРАНКО)

Рис. 9

✓ електронний посібник-хрестоматія з вивчення літератури рідного краю до програми авторського спецкурсу «Літературна Харківщина» (рис. 10-12), підготовлений Чаговець Л.Б., учителем української мови та літератури Коротичанського ліцею Харківського районної ради Харківської області, знайомить із самотутніми і неперевершеними письменниками, у чиїх творах відображені мрії, сподівання людей рідного краю та інші.

Рис. 10

Висновки. Отже, формування інформаційно-комунікаційної компетентності сприяє всебічному розвитку вчителів-предметників; самовдосконаленню; бажанню вчитися впродовж усього життя; розумінню інформаційно-комунікаційних процесів; здатності застосовувати набуті знання у професійній діяльності; вдосконалювати професійну майстерність; застосовувати набуті знання у педагогічній практиці, а тематичні курси й спецкурси є одним зі шляхів формування ІКТ-компетентності вчителів-філологів.

Література

1. Кикоть Е.И. ИКТ-компетентность учителя – одно из условий эффективности современного урока [Электронный ресурс] / Е. Кикоть. - Режим доступа : <http://ipk.khakasnet.ru/forum/index.php?showtopic=9260>.
2. Національна доктрина розвитку освіти України // Освіта України. – 2002. –№ 33. – С. 4-6.
3. Цветкова М.С. Новые профессиональные компетенции педагогов в условиях информатизации образования [Электронный ресурс] / М.С. Цветкова. – Режим доступа : metodist.lbz.ru/i/ito/rostov/tezisi_tsvetkova_ito_rostov2008.doc.